

ชาวเบดูอินจะเป็นที่นับถือและหวาดกลัวของชาวไร่ชาวนา ค่านิยมของชาวเบดูอินได้รับการยอมรับว่าเป็นอุดมคติของคนทั่วไปทั้งคาบสมุทร ค่านิยมนี้แสดงผ่านสุภาษิตเช่น “ยอมตายอย่างมีศักดิ์ศรีดีกว่าอยู่อย่างต่ำต้อย” หรือ “ไม่มีสิ่งใดทำให้ผู้ชายมีความต่ำต้อยมากไปกว่าการตกอยู่ในอำนาจของผู้อื่น” (Lindsay, 1991 : 49) เป็นต้นกำเนิดของความรู้สึกที่มีอำนาจเหนือ ความรู้สึกรุนแรงและซับซ้อน ความมีเกียรติยศ ศักดิ์ศรีคือการแสดงความจงรักภักดีต่อครอบครัว มีความกล้าหาญ เข้มแข็ง การป้องกันตนเองมีมารยาท มีอัธยาศัยไมตรี ต้อนรับ มีจิตใจกว้างขวางเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่มีงานที่ต่ำต้อย เช่น ทำนา ทำฟาร์ม หรืองานที่ทำให้มือสกปรก งานใช้แรงงาน วิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นสะท้อนให้เห็นถึงความนับถือเกียรติยศ ความภาคภูมิใจในสายเลือดบริสุทธิ์ ไม่เชื่อถือใ้วางใจบุคคลที่มาจากภายนอกสังคมที่มีใช้พี่น้อง เพื่อน ชนเผ่าเดียวกัน ต่อต้านสิ่งแปลกใหม่ ความทันสมัย ประเพณีที่แตกต่าง ค่านิยมและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยเฉพาะชาวเบดูอินเป็นรากฐานสำคัญของสังคมอาหรับ

สำหรับสถานภาพของสตรีชาวเบดูอิน เอส เอ็ม ซเวเมอร์ (S.M. Zwemer, 1900 : 268-269) ได้รวบรวมทรรศนะของนักวิชาการหลายท่านไว้ดังนี้

เบอร์คฮาร์ด (Burckhardt) ซึ่งเป็นนักเขียนเกี่ยวกับอาหรับที่ได้รับการยอมรับมานาน บันทึกว่า “ชาวเบดูอินนั้นจะรู้สึกอิจฉาสตรีของพวกเขา แต่ก็ไม่ได้ห้ามปรามนางทั้งหลายสนทนาพูดคุยกับคนแปลกหน้า (ผู้ชาย) เหตุการณ์ทุบตีหรือลงโทษภรรยาไม่ค่อยปรากฏให้เห็นในวิถีชีวิตหรือสังคมทะเลทราย ถ้าหากเขาลงโทษภรรยาแล้ว เธอจะร้องตะโกนขอความช่วยเหลือจากญาติอาวุโสผู้ซึ่งจะทำหน้าที่ไกลเกลี่ยสามีและตักเตือนสามีให้รับฟังเหตุผล

โดยทั่วไปแล้วภรรยาและลูกสาวจะปฏิบัติกิจการต่าง ๆ ภายในครัวเรือนพวกนางจะบดข้าวโผดด้วยไม้หินหรือตำด้วยครก จัดเตรียมอาหารเช้า และเย็บนวดแป้ง ปิ้งขนมปัง เตรียมเนย น้ำ จากนั้นนางยังต้องทำหน้าที่ปั่นด้ายและทอผ้า ซ่อมแซมกระโจม กล่าวได้ว่าพวกนางมีชีวิตที่ต้องตรากตรำเหน็ดเหนื่อย ในขณะที่สามีหรือญาติฝ่ายชายนั่งสูบมอระกู่อย่างสบายอารมณ์อยู่ด้านหน้ากระโจม

เลดี แอนน์ บลุนต์ (Lady Ann Blunt) นักวิชาการที่ท่องเที่ยวและใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางอาหรับเผ่าต่าง ๆ แถบที่ราบลุ่มแม่น้ำยูเฟรติสกับสามีของเธอ โดยเธอได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับสตรีชาวเบดูอินว่า “คำบรรยายสั้น ๆ ก็น่าจะเพียงพอแล้วในการบรรยายสภาพสตรีเผ่าเบดูอิน กล่าวคือ ขณะที่เด็กพวกเธอทั้งหลายจะดูน่ารักไร้เดียงสา และมักจะมีใบหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใสและร่าเริง นอกจากนี้พวกเธอยังมีร่างกายที่แข็งแรง และทำงานหนักตลอดเวลาอันเป็นงานที่อยู่ละแวกกระโจม พวกเธอจะอยู่อาศัยแยกจากผู้ชายแต่ไม่มีการปิดกั้นหรือแยกต่างหาก และมีได้ตกอยู่

ภายใต้การบีบบังคับใด ๆ ในตอนเช้าสตรีจะออกไปเก็บฟืนเพื่อใช้ตลอดทั้งวัน อย่างไรก็ตามการที่พวกเธอได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่เช่นนั้น พวกเธอจะรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่ง”

ในแง่ของความรู้สึก กล่าวได้ว่า สตรีในสังคมทะเลทรายมีฐานะต่ำกว่าบรรดาบุรุษมาก วิสัยทัศน์ของสตรีนั้นไม่เปิดกว้างมากนัก สตรีส่วนน้อยเท่านั้นที่มีอิทธิพลเหนือสามี ในบางครั้งสตรีสามารถใช้อิทธิพลเหนือสามีในกิจการของเผ่าได้ ซึ่งมีครอบครัวไม่น้อยที่สตรีได้มีส่วนในการช่วยคลี่คลายปัญหาการเมืองภายในเผ่า นอกจากนี้ทั้งก่อนและหลังยุคอิสลามสตรีเบดูอินยังได้รับสิทธิเสรีภาพซึ่งสตรีชาวเมืองอาจไม่เคยได้รับ นั่นคือแม้ว่าสตรีเบดูอินจะอาศัยอยู่ในครอบครัวที่นิยมการมีภรรยาหลายคน และอยู่ภายใต้ระบบการแต่งงานแบบบาล (Ba'al) ซึ่งบุรุษเป็นผู้นำครอบครัว แต่อย่างไรก็ตามสตรีเบดูอินก็ยังมีเสรีภาพที่จะเลือกคู่ครอง และหย่าร้าง หากว่าสามีปฏิบัติต่อเธออย่างโหดร้ายทารุณ (Philip K. Hitti, 1970 : 28)

3.3.1 ขนบธรรมเนียมอาหรับ

สิ่งแวดล้อมมักเป็นปัจจัยในการหล่อหลอมพฤติกรรม ลักษณะนิสัยตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ของชาวอาหรับก็เช่นกัน สภาพแวดล้อมที่เป็นทะเลทรายกว้างใหญ่ไพศาล เว้งวาง และเต็มไปด้วยภัยอันตรายนานับประการ ช่วยหล่อหลอมให้ชาวอาหรับเป็นคนใจกว้าง ชอบช่วยเหลือ มีความซื่อสัตย์ ยึดมั่นในคุณธรรมมากกว่าวัตถุ และมักให้ความสำคัญกับเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมนุษย์เป็นหลัก นอกจากนี้ทะเลทรายยังช่วยให้ภาษาอาหรับกลายเป็นภาษาที่ร่าเริงคำศัพท์ และยังช่วยสร้างนักกวีที่เก่งกาจมานานนับศตวรรษ

อย่างไรก็ตามกระแสความเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมที่กำลังแพร่สะพัดอยู่ทั่วโลกในขณะนี้ไม่ว่าแม้แต่สังคมแนวอนุรักษ์นิยมในกลุ่มประเทศอาหรับบางประเทศที่ต้องปรับวิถีชีวิตของตนเองให้สอดคล้องกับกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงที่กำลังเผชิญ แต่ถึงกระนั้นขนบธรรมเนียมประเพณีที่แสดงถึงความเป็นอาหรับก็ยังสามารถแทรกซึมผ่านกระแสความเปลี่ยนแปลงไปได้เป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้

3.3.2 พฤติกรรมแบบอนุรักษ์นิยม

โดยทั่วไปแล้วการแสดงความรักระหว่างสามีภรรยาในที่สาธารณะหรือตามสถานที่เปิดเผยต่าง ๆ เป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสมอย่างยิ่ง ในวัฒนธรรมของชาวอาหรับ การแสดงความรักระหว่างคู่สามีภรรยาจะไม่แสดงออกต่อหน้าสาธารณชน เนื่องจากการกระทำดังกล่าวถือเป็นเรื่อง

ส่วนตัวที่ผู้อื่นจะไม่สามารถรับรู้ได้ ดังนั้นภาพของหญิงชายเดินกอดคอ หรือจู่มือถือแขนตามสถานที่สาธารณะจึงไม่ปรากฏในสังคมอาหรับ

ไม่เพียงแต่การแสดงความรัก การพูดตลกขบขันสรวลเสเฮฮา หรือแม้แต่การกอดเพียงกันในสถานที่สาธารณะก็เป็นสิ่งที่พบได้น้อยในสังคมอาหรับเช่นกัน นั่นเป็นเพราะชาวอาหรับชอบที่จะใช้ชีวิตแบบส่วนตัวไม่ชอบเปิดเผยให้ใครรู้ และสิ่งดังกล่าวอาจสังเกตได้จากบ้านเรือนของชาวอาหรับซึ่งจะมีกำแพงสูงล้อมรอบอย่างมิดชิด ทั้งนี้เพื่อปกป้องจากสายตาที่มาจากภายนอกซึ่งอาจจะเป็นเพื่อนบ้านหรือแม้แต่ผู้ที่สัญจรไปมาบนท้องถนน หรือบางครั้งอาจสังเกตได้จากเวลาไปเยี่ยมบ้านของชาวอาหรับซึ่งแขกที่ไปเยี่ยมนั้นจะยืนรออยู่หน้าประตู ทั้งนี้เพื่อแขกจะได้ไม่มีโอกาสมองเข้าไปภายในบ้าน และเช่นเดียวแขกก็ไม่สามารถเข้าไปในบ้านได้จนกว่าเจ้าของบ้านจะยกมือขึ้นมาพร้อมแบมือออกและพูดว่า “ตะฟัฎฎอล” ในความหมายที่ว่า “เชิญครับ”

การทักทายก็เช่นกันโดยเฉพาะกับผู้หญิง หากเป็นวัฒนธรรมตะวันตกรูปแบบของการทักทายอาจอยู่ในรูปแบบของการจับมือหรือการจูบ แต่สำหรับวัฒนธรรมอาหรับการทักทายในแบบดังกล่าวเป็นสิ่งต้องห้าม เว้นเสียแต่ว่าผู้หญิงจะยื่นมือมาก่อนจึงจะสามารถจับได้ แต่โดยทั่วไปจะใช้วิธีการทักทายด้วยคำพูดมากกว่า

3.3.3 โครงสร้างของครอบครัวอาหรับ

ในครอบครัวอาหรับเพศและวัยมีบทบาทในการกำหนดโครงสร้างหลักของครอบครัว พ่อเป็นหัวหน้าครอบครัวที่มีหน้าที่หลักในการดูแลค่าใช้จ่ายในครอบครัว แม่ก็มีหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยภายในบ้านไปพร้อมกับอบรมดูแลลูก ๆ ส่วนอำนาจตัดสินใจทั้งหมดจะเป็นของพ่อ ในขณะที่ลูก ๆ ก็ถูกอบรมสั่งสอนให้สืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณี และมอบหมายหน้าที่ ๆ เหมาะกับเพศและวัย

ลูกชายจะถูกสอนให้ปกป้องดูแลพี่สาว หรือน้องสาว และช่วยพ่อทำงานต่าง ๆ ทั้งในและนอกบ้าน ส่วนลูกสาวก็จะถูกสอนให้สร้างความสบายใจแก่ครอบครัว และช่วยเหลือแบ่งเบาภาระหน้าที่ของแม่ในการดูแลบ้าน

แต่กระแสของความเปลี่ยนแปลงที่ประสบกับสังคมอาหรับซึ่งยังคงดำเนินอยู่ในปัจจุบันไม่ได้เกิดจากสภาพเศรษฐกิจ หากแต่เกิดจากปัจจัยทางด้านการศึกษา เนื่องจากกฎหมายของแต่ละประเทศบังคับให้มีการศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาลไปจนถึงมหาวิทยาลัยโดยรัฐบาลเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด ฉะนั้นประชาชนทุกคนไม่ว่าจะหญิง หรือชายจะต้องปฏิบัติตาม

กฎระเบียบอันนี้ ยกเว้นชนเผ่าเร่ร่อนที่ไม่เคยสนใจกับกฎระเบียบของทางการ ดังเช่นชาวเบดูอินในประเทศซาอุดีอาระเบีย

แม้ว่าอิสลามจะเน้นบทบาทของสตรีในการดูแลครอบครัวเป็นหลัก แต่สิ่งที่ปรากฏในสังคมอาหรับตั้งแต่อดีตจนปัจจุบันคือ ความสำเร็จของสตรีหลายต่อหลายคน ทั้งในด้านการเมือง การศึกษา และอื่น ๆ ดังจะเห็นได้จากประเทศอาหรับในแถบอ่าวเปอร์เซียหลายประเทศมีสตรีดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรี แม้ว่าวัฒนธรรมจะบังคับให้สตรีอยู่แต่ในบ้าน แต่วัฒนธรรมก็ไม่ได้ห้ามให้พวกนางทำงาน ซึ่งสามารถช่วยเหลือ และแบ่งเบาภาระของสามีในการหารายได้มาสู่ครอบครัวได้อีกทางหนึ่ง ด้วยเหตุนี้สตรีจำนวนมากยึดบ้านของตัวเองต่างสำนักงานเพื่อทำงานที่ตัวเองชอบ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่เปิดเผยเหมือนในอดีต

ปัจจุบันสภาพของชีวิตในเมืองและการทำงานนอกบ้านมีผลกระทบบางประการต่อชีวิตครอบครัวและตำแหน่งแห่งที่ของสตรีในหมู่บ้าน การอพยพของแรงงานชายหมายถึงว่าภรรยาต้องรับผิดชอบต่อครอบครัวมากขึ้น และอาจจะต้องทำการตัดสินใจหลายอย่างซึ่งแต่เดิมตกอยู่กับสามี ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากความจำเป็นทางเศรษฐกิจ การศึกษาและการทำงาน ในสังคมอาหรับปัจจุบัน การแยกกันระหว่างหญิงชายทั้งบนท้องถนนและที่ทำงานได้ถูกทำลายลงไปอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ไม่เฉพาะแต่ว่าการคลุมหน้าจะมีน้อยกว่าที่เคยเป็นเท่านั้น แต่รูปแบบอื่น ๆ ของการแยกบุรุษและสตรีออกจากกันก็หมดไปด้วยเช่นกัน ในซาอุดีอาระเบียมีความพยายามที่จะป้องกันสิ่งนี้ การคลุมหน้ายังมีทั่วไปอยู่ตามท้องถนน การศึกษาได้แยกออกจากกันอย่างชัดเจน และมีการกำหนดการแยกแวดวงของงาน พวกเขาสามารถทำงานเป็นครูหรือในคลินิกของสตรี แต่ไม่ใช่ในที่ทำงานของรัฐบาลหรือที่อื่น ๆ ที่พวกเขาต้องปะปนกับพวกผู้ชาย (อัลเบิร์ต สุรานี, 2550 : 664-665)

3.3.4 หน้าที่ทางสังคมของชาวอาหรับ

การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมอาหรับทุกคนมีหน้าที่ ๆ จะต้องปฏิบัติตามธรรมเนียมแบบอาหรับวิถี กล่าวคือ เมื่อมีใครกลับจากเดินทางก็เป็นหน้าที่สำหรับญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน และเพื่อนฝูงที่จะต้องไปเยี่ยมพร้อมกล่าวอวยพรแก่ผู้เดินทางคนนั้นและหากมีใครสักคนป่วยไม่ว่าจะอยู่ที่บ้านหรือโรงพยาบาลทุกคนที่ทราบข่าวก็ต้องไปเยี่ยมให้กำลังใจกับผู้ป่วยพูดคุยสอบถามข่าวคราวเพื่อให้ผู้ป่วยเกิดความสบายใจ

โดยทั่วไปแล้วเวลาไปเยี่ยมผู้ป่วย ผู้มาเยี่ยมมักจะนำของติดไม้ติดมือไปด้วยซึ่งบางครั้งอาจเป็นอาหาร ซ็อกโกแลต ผลไม้ หรือดอกไม้ เมื่อไปถึงก็จะมีลูกหลานญาติสนิท และเพื่อน

ฝูงของผู้ป่วยที่มาก่อนแล้วคอยให้การต้อนรับ และให้บริการแขกผู้มาเยี่ยมโดยการยกเครื่องดื่มซึ่งอาจจะเป็นกาแฟสำหรับ ชา ช็อกโกแลต หรืออื่น ๆ

เมื่อมีการแต่งงานบรรดาญาติพี่น้องและเพื่อนฝูงก็จะนำของขวัญมาให้ ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของเงิน หรือสิ่งของอื่น ๆ ที่คู่บ่าวสาวสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการสร้างครอบครัวใหม่ได้

ในโอกาสที่สมาชิกใหม่เกิดขึ้นในครอบครัวก็เช่นเดียวกัน จะมีบรรดาเพื่อนฝูง เพื่อนบ้าน รวมถึงญาติพี่น้องมาเยี่ยม และแสดงความยินดีพร้อมของขวัญเล็ก ๆ น้อย ๆ โดยเฉพาะกับแม่และพ่อของเด็ก ตามประเพณีอาหรับหลังคลอดบุตร ผู้หญิงจะกลับไปอยู่บ้านกับพ่อแม่ของนางเป็นเวลา 40 วัน ซึ่งในระหว่างนั้นก็จะมีแม่และพี่น้องช่วยกันดูแลเป็นอย่างดี

3.3.5 การต้อนรับแขก

วัฒนธรรมอาหรับให้ความสำคัญอย่างมากในการต้อนรับแขก เจ้าบ้านจะต้องให้ความพยายามอย่างมากที่สุดเพื่อที่จะได้เกิดความสบายใจ และพวกเขาจะยกอาหารมากพอสำหรับแขก และต้องแน่ใจว่าแขกจะรับประทานอาหารอย่างเต็มที่และเพียงพอ

ปรกติเจ้าบ้านกับลูกชายจะทานนั่งทานไปพร้อมกับแขก ทั้งนี้เพื่อไม่ให้แขกเกิดความเกรงใจที่จะรับประทานอาหาร และจะคอยเติมอาหารแก่แขกตลอดเวลาเพื่อให้แน่ใจว่าแขกที่มาได้รับการบริการอย่างเต็มที่และสมบูรณ์

ในการเป็นแขกของชาวอาหรับ แขกหรือผู้ที่ได้รับเชิญไม่ต้องเตรียมอาหาร เครื่องดื่ม หรือของขวัญใด ๆ เมื่อไปถึงแขกก็ต้องสังเกตที่หน้าประตูว่ามีรองเท้าวางอยู่หรือไม่ หากไม่มีก็แสดงว่าสามารถสวมรองเท้าเข้าไปได้ เมื่อถึงห้องรับแขกผู้ที่มาใหม่ก็ต้องทักทายผู้ที่อยู่ในห้องโดยการกล่าวคำทักทายตามธรรมเนียมอาหรับ จากนั้นทุกคนก็จะมาจับมือโดยแขกที่มาใหม่จะต้องเริ่มจากขวามือหรือคนที่ใกล้ที่สุดก่อนเป็นอันดับแรก

ในกรณีที่เป็นแขกครั้งแรกหรือแขกอาวุโสเจ้าภาพจะจัดให้แขกนั่งที่ ๆ ถือว่าดีที่สุด โดยบ้านบางหลังอาจมีโต๊ะ หรือโซฟาไว้สำหรับรับแขก แต่ตามประเพณีดั้งเดิมแล้วแขกจะนั่งบนพื้น ซึ่งจะมีการปูพรมและมีหมอนวางไว้เพื่อแขกพิง และเอนหลัง

ส่วนรูปแบบของการจัดสถานที่ แขกทุกคนจะนั่งหันหน้าเข้าหากันเป็นวง และจะไม่มีที่นั่งยึดขาไปหาผู้ที่นั่งอยู่ตรงกันข้าม นอกจากนี้ ในการต้อนรับแขกทุกครั้ง หลังเสร็จจากอาหารควาเจ้าภาพจะยกกาแฟอาหรับซึ่งปรกติจะไม่มีนมและน้ำตาล เมื่อแขกดื่มจนเป็นที่พอใจแล้วตามธรรมเนียมจะต้องเขย่าถ้วยชาเบา ๆ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึง “อืมแล้ว ขอขอบคุณครับ” หรืออาจจะทำโดย

การใช้มือปิดบนแก้วก็ได้ และที่สำคัญแขกจะต้องดื่มอย่างน้อยที่สุดหนึ่งถ้วยเพื่อแสดงความให้เกียรติแก่เจ้าภาพ เนื่องจากในวัฒนธรรมอาหรับนั้นถือว่าผู้ที่ปฏิเสธคำเชิญเป็นผู้ที่ไม่ให้เกียรติกับผู้อื่น

3.3.6 ห้องรับแขก (Diwāniyah)

บ้านทุกหลังของชาวอาหรับจะมีห้องโถงสำหรับแขกจำนวนมาก โดยห้องโถงดังกล่าว นิยมสร้างเป็นห้องโถงเฉพาะสำหรับแขกที่เป็นชายซึ่งปรกติจะอยู่ติดกับประตูทางเข้าและจะมีการแยกออกจากส่วนอื่น ๆ ของบ้าน ส่วนห้องรับแขกผู้หญิงจะอยู่ด้านในของตัวบ้านและจะมีทางเข้าเฉพาะ ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงจากการปะปนกับผู้ชาย

ในกรณีที่ต้องใช้ห้องโถงสำหรับต้อนรับแขกจำนวนมาก ๆ พร้อมกันทั้งหญิงและชายเจ้าภาพก็จะมีการจัดสัดส่วนของห้องเพื่อไม่ให้เกิดการปะปนกันระหว่างหญิงชาย ยกเว้นกรณีของคู่สามีภรรยาและพี่น้อง

สำหรับบางบ้านจะมีการเปิดต้อนรับแขกทุกวัน แต่บางบ้านก็จะเปิดอาทิตย์ละครั้ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดโอกาสให้หมู่เครือญาติ หรือเพื่อนฝูงได้มีการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ความรู้ระหว่างกันควบคู่ไปกับการจิบชา กาแฟ และอาหารว่างนานาชาติตามแบบฉบับของชาวอาหรับไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งถือเป็นปรากฏการณ์ทางด้านสังคมอีกอย่างหนึ่ง

วัฒนธรรมอาหรับค่อนข้างที่จะให้รายละเอียด และความสำคัญกับจริยธรรม รวมถึงพฤติกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นที่คาดหวัง อย่างเช่น ความใจกว้าง การให้เกียรติ และการดูแลคนอื่น ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้คือหน้าที่ทางสังคมที่ปรากฏอยู่จริงในวัฒนธรรมของชาวอาหรับไม่ได้เป็นเพียงนิยามเหมือนอย่างวัฒนธรรมอื่นบางวัฒนธรรม

3.4 ภาษาอาหรับ

ภาษาอาหรับ เป็นหนึ่งในหกภาษาแรกของโลกที่มีผู้ใช้กันอยู่ทั่วไป ภาษาอาหรับมีความสำคัญเป็นพิเศษต่อชาวมุสลิมทั้งหมดไม่ว่าภาษาเดิมของพวกเขาจะเป็นภาษาใด เพราะพระเจ้าได้ส่งศาสนของพระองค์ต่อศาสนทูตมุฮัมมัด ﷺ ซึ่งเป็นชาวอาหรับ ดังนั้นภาษาอาหรับจึงเป็นภาษาที่วิวรณ์ลงมาสำหรับชาวมุสลิม ดำรัสจากพระเจ้าเป็นเจ้านั้นมีความสมบูรณ์ไม่มีวันเปลี่ยนแปลง ดังนั้นการแปลคำภีร์อัลกุรอาน จากภาษาอาหรับเป็นภาษาอื่นเพื่อเข้าแทนที่ภาษาอาหรับ จึงไม่ได้รับการยอมรับยกเว้นเพื่อสื่อความหมาย ชาวมุสลิมที่ไม่ได้เป็นอาหรับจำนวนมากอ่านอัลกุรอานและละหมาดโดยใช้ภาษาอาหรับโดยไม่รู้ความหมายของอัลกุรอานทั้งหมด คำในภาษาอาหรับได้เข้าไปอยู่

ในภาษาอื่น ๆ จำนวนมากโดยผ่านศาสนาอิสลาม อันเป็นผลมาจากการพาณิชย์และปฏิสัมพันธ์ทางการเมือง อักษรของภาษาอาหรับนั้นเป็นพื้นฐานของภาษาเปอร์เซีย ปัสตู (Pastu) อูรดู และอักษรในภาษาอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก (จรัญ มะลูลีม, 2534 : 29)

ภาษาอาหรับเป็นภาษาในตระกูลภาษาเซมิติก (Semitic) หรือแอฟโรเอเชียติก (Afroasiatic) เป็นภาษาที่มีผู้พูดมากที่สุดภาษาหนึ่งของโลก คือ ประมาณกว่า 206 ล้านคน ภาษาอาหรับเป็นภาษาหนึ่งของชนกลุ่มใหญ่ในโลกอาหรับ คือ ประเทศต่าง ๆ ในตะวันออกกลาง นอกจากนี้จะเป็นภาษาของคนส่วนใหญ่ของประเทศอาหรับแล้วยังเป็นภาษาของชนกลุ่มน้อยในอีกหลาย ๆ ประเทศในแอฟริกา เช่น ในประเทศไนจีเรีย ซาอุด์ อาหรับเอมิเรตส์ และอีกหลายประเทศในเอเชีย เช่น ประเทศอิหร่าน ประเทศต่าง ๆ ในอดีต สหภาพโซเวียต นอกจากนี้แล้วภาษาอาหรับยังเป็นภาษาของชาวมุสลิมทั่วโลกอีกด้วย ทั้งนี้เนื่องจากมาจากภาษาอาหรับเป็นภาษาคัมภีร์อัลกุรอาน ซึ่งเป็นคัมภีร์ของชาวมุสลิมที่ทุกคนต้องอ่านและทำความเข้าใจและยึดเป็นหลักในการดำเนินชีวิต (อัสสมิง กาชิง, 2544 : 32)

ภาษาอาหรับมีทั้งภาษาที่ใช้ในการพูดและการเขียน ภาษาเขียน เป็นภาษาที่ใช้ในศาสนาและในวรรณกรรมสมัยใหม่ ซึ่งใช้โดยไม่แตกต่างกันในโลกอาหรับและถือว่าเป็นภาษาแห่งการสื่อสารระหว่างชาวอาหรับทั้งหมด หนังสือและหนังสือพิมพ์ทั้งหมดเขียนโดยภาษาอาหรับตามมาตรฐานนี้ ซึ่งเข้าใจกันเป็นอย่างดีในหมู่ชาวอาหรับผู้มีการศึกษา ส่วนภาษาพูดที่ได้มาตรฐานนั้นใช้ในการกระจายข่าว ใช้ในการพูดทางการเมือง ในโรงภาพยนตร์ และโรงละคร ส่วนภาษาที่ใช้พูดโดยทั่วไป นั้นต่างกันไปตามแต่ละแห่ง ในระดับภูมิภาค

ปัจจุบันภาษาอาหรับเป็นสื่อกลางแสดงความรู้สึกออกมาเป็นคำพูดสำหรับผู้คนประมาณ 600 ล้านคน เป็นเวลาหลายศตวรรษนับแต่สมัยกลาง ภาษาอาหรับถูกใช้สำหรับเรียนรู้วัฒนธรรมและความคิดก้าวหน้าในชาติที่เจริญแล้ว ระหว่างศตวรรษที่ 9-12 ตำราแพทย์ ประวัติศาสตร์ ศาสนศาสตร์ ดาราศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ผลิตขึ้นโดยใช้ภาษาอาหรับมากกว่าภาษาอื่น ภาษาของชาติตะวันตกหลายภาษาได้ขอยืมคำในภาษาอาหรับไปใช้ ดังเช่นคำว่า magazine, cotton, arsenal ในภาษาอังกฤษ นอกจากนี้อักษรอาหรับยังถูกใช้ทั่วโลกเป็นที่สองรองจากภาษาละติน

นอกจากภาษากลางที่ใช้ในการสื่อสารแล้วยังมีภาษาถิ่นซึ่งแบ่งตามพื้นที่ของผู้พูดอีก 5 กลุ่ม โดย อลี อับดุลวาเฮด วาฟีย์ ('Alīy Abd al-Wāhid Wāfiy, n.d. : 149) ได้แบ่งออกเป็นสำเนียงถิ่นต่าง ๆ ดังนี้

1. ภาษาอาหรับถิ่นอิญาซและนัจด์ รวมถึงภาษาถิ่นย่อยที่ใช้พูดในอิญาซ นัจด์และเยเมน

2. ภาษาอาหรับถิ่นซีเรีย รวมถึงภาษาถิ่นย่อยที่ใช้พูดในซีเรีย เลบานอน ปาเลสไตน์ และภาคตะวันออกเฉียงของจอร์แดน

3. ภาษาอาหรับถิ่นอิรัก รวมถึงภาษาถิ่นย่อยต่าง ๆ ที่ใช้พูดในอิรัก

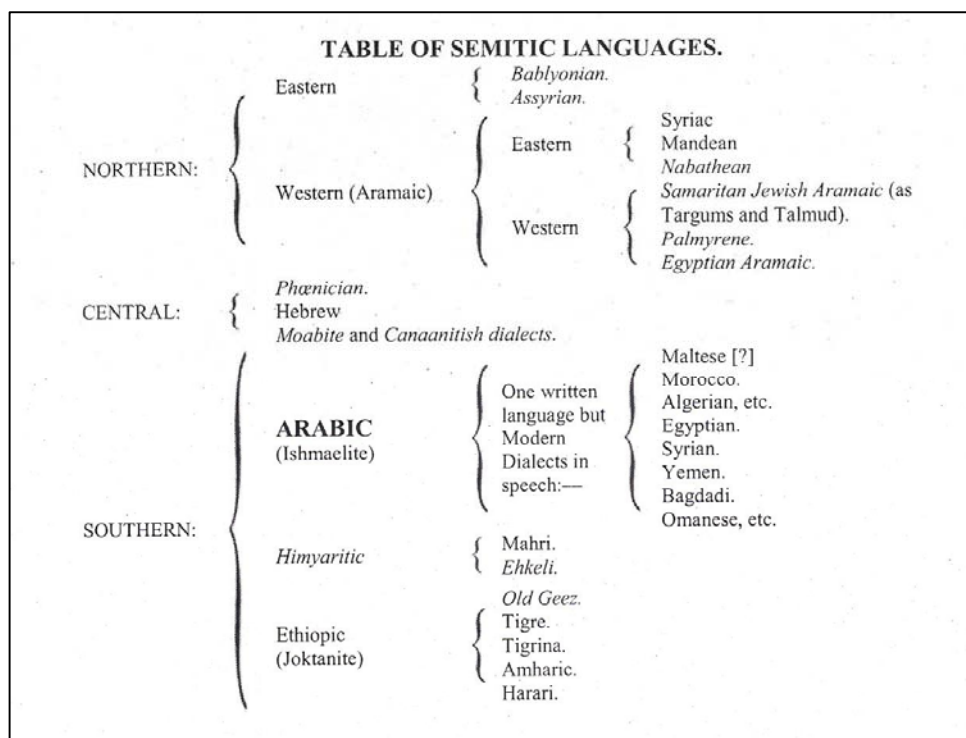
4. ภาษาอาหรับถิ่นอียิปต์ รวมถึงภาษาถิ่นย่อยที่ใช้พูดในอียิปต์กับซูดาน

5. ภาษาอาหรับถิ่นโมร็อกโก รวมถึงภาษาถิ่นย่อยที่ใช้พูดในทางตอนเหนือของทวีปแอฟริกา

โดยภาษาอาหรับถิ่นในแต่ละกลุ่มจะมีภาษาถิ่นย่อยอีกหลายภาษา อย่างเช่น ภาษาถิ่นอียิปต์ก็จะมีภาษาถิ่นย่อยอีกหลายร้อยภาษาซึ่งจะแตกต่างกันตามพื้นที่ที่ผู้พูดอาศัยอยู่ ซึ่งบางครั้งอาจจะพบว่า หมู่บ้าน 2 แห่งที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกัน มีภาษาถิ่นย่อยที่แตกต่างกันทั้งในด้านการออกเสียง คำศัพท์และสำนวนการใช้ แต่ถึงแม้ว่าภาษาถิ่นจะมีความแตกต่างกันแต่ผู้พูดในแต่ละภาษาก็จะสามารถสื่อสารเข้าใจกันได้ ทั้งนี้เนื่องจากศัพท์แต่ละคำส่วนมาจากรากศัพท์คำเดียวกันจึงทำให้ผู้พูดสามารถเดาความหมายของคำนั้น ๆ ได้ รวมถึงการแพร่ขยายด้านการติดต่อสื่อสารในปัจจุบัน ก็ได้ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์มากขึ้นในรูปของการท่องเที่ยวและการอพยพของแรงงาน การขยายตัวในด้านการรู้หนังสือทำให้ชาวอาหรับคุ้นเคยภาษาถิ่นย่อยของกันและกัน ฉะนั้นแต่เดิมชาวอาหรับตะวันออกเฉียงจะมีความยากลำบากในการที่จะเข้าใจภาษาอาหรับถิ่นของชาวโมร็อกโก และแอลจีเรีย แต่ในปัจจุบันคนทั้งสองสามารถสื่อสารเข้าใจกันได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 6 แผนภูมิแสดงภาษาในตระกูลเซมิติก

ที่มา : Zwemer S.M., 1900 : 241

3.4.1 ต้นกำเนิดอักษรโบราณ

อักษรลิ่ม (Cuniefom) ของพวกอัครคาเตียนถือเป็นอักษรเก่าแก่ที่สุด แต่อักษรดังกล่าวเป็นอักษรภาพ (Ideography) ซึ่งเป็นลักษณะเดียวกับอักษร Hieroglyphic ของอียิปต์โบราณที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นเพื่อใช้ภาพในการสื่อความหมาย เช่น ภาพดวงดาว หมายถึง ท้องฟ้า หรือ ดวงดาว เป็นต้น อักษรทั้งสองแบบนี้ได้ถูกประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนเสียง ซึ่งถือเป็นลักษณะของอักษรในภาษาต่าง ๆ ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน

อักษรแรกสุดของโลกที่ถูกประดิษฐ์เพื่อใช้เป็นสัญลักษณ์แทนเสียงพูดคืออักษรอูการ์ติก (Ugaritic) ของพวกฟินีเซียน ซึ่งถือเป็นกลุ่มแรกที่ประดิษฐ์อักษรเซมิติกเป็นสัญลักษณ์แทนเสียง ซึ่งต่างจากอักษรลิ่ม (Cuniefom) หรืออักษรภาพ (Hieroglyphic) ของอียิปต์ดังกล่าวมาข้างต้น จากนั้นอักษรอูการ์ติก หรือทั่วไปเรียกว่า อักษรฟินีเซียน ได้กลายมาเป็นอักษรต้นแบบให้แก่อักษรในภาษาต่าง ๆ ที่ใช้กันอยู่ทั่วโลกทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ซึ่งจะกล่าวโดยสรุปดังนี้

อักษรฟินีเซียน ได้ถูกพัฒนาไปเป็นอักษรอิบรูโบราณและพัฒนาต่อมาเป็นอักษรอิบรูคลาสสิก ซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบันและถูกพัฒนาต่อเป็นอักษรปาเลโอกรีกและนาบาเทียน จากอักษรปาเลโอกรีกได้ถูกพัฒนาต่อเป็นอักษรซีเรอิก และจากอักษรซีเรอิก ก็ถูกใช้เป็นอักษรมองโกลและแมนจูเรียน ส่วนอักษรนาบาเทียน-ซีเรอิกก็ถูกพัฒนาต่อเป็นอักษรอารบิก

นอกจากนั้นอักษรฟินีเซียน ยังเป็นต้นแบบของอักษรอาราเมอิก ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นต้นแบบของอักษร อินโด-บัคเตอร์เรียน (Indo - bacteriens) หรืออักษรต่าง ๆ ที่ใช้ในชมพูทวีป และจากอักษรดังกล่าวได้กลายมาเป็นอักษรที่ใช้กันในประเทศอินเดีย ไทย กัมพูชา และมลายู ในส่วนของอักษรไทยนั้น ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ ได้กล่าวถึงที่มาของอักษรไทยว่า “อักษรเก่าที่สุดคือ อักษรพราหมีของพระเจ้าอโศก เมื่อประมาณ พ.ศ. 300 โดยได้แบบอย่างมาจากอักษรฟินีเซียนที่อยู่ทะเลเมดิเตอร์เรเนียน อันเป็นต้นเค้าของอักษรกรีก ละติน รวมทั้งอินเดีย และตัวอักษรฟินีเซียนเป็นต้นสกุลของตัวอักษร ซึ่งใช้ในสยามประเทศกับทั้งประเทศใกล้เคียงด้วย (พจนานุกรม ฉบับมติชน, 2547 : 1003-1004)

สำหรับแอฟริกาอักษรฟินีเซียน ถือเป็นต้นแบบของอักษรในตระกูล ฮาเมโต - เซเมติก ซึ่งถูกพัฒนาผ่านอักษรซาเบียนหรือยามานิก ส่วนอักษรในยุโรปต่างก็ถูกพัฒนามาจากอักษรฟินีเซียนเช่นกัน โดยผ่านอักษรกรีก จากนั้นพัฒนาต่อกลายเป็นอักษรละติน และจากอักษรกรีก-ละตินได้กลายเป็นอักษรต่าง ๆ ที่ใช้กันในทวีปยุโรป

3.4.2 อักษรอาหรับ

ประวัติและการกำเนิดตัวเขียนในภาษาอาหรับ พัฒนามาจากอักษรรูปภาพ (Ideography) เพื่อสื่อความหมาย ลำดับต่อมาเป็นสัญลักษณ์แทนความหมายซึ่งเชื่อกันว่าจุดเริ่มต้นของอักษรอาหรับในยุคแรกนั้นมาจากเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ (Wasms) ที่ถูกทำขึ้นโดยพวกเบดูอินเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของเผ่าเบดูอิน¹⁴ นักวิชาการคาดว่าภาษาเขียนของพวกเขาไม่ได้ตั้งแต่นั้นอยู่ที่โมอาบ¹⁵ จากการค้นพบจารึกบริเวณคาบสมุทรชีนาย ในช่วงปี ค.ศ. 1900 ได้มีการค้นพบจารึกที่เขียนด้วยอักษรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับอักษรฟินีเซียนอย่างมาก ซึ่งอายุของอักษรนี้อยู่ระหว่างศตวรรษที่ 20-15 ก่อนคริสต์ศักราช ต่อมาในปี ค.ศ. 1923 นักโบราณคดีได้ค้นพบจารึกที่เขียนด้วยอักษรเซมิติก มีอายุราว 1300 ปี ก่อนคริสต์ศักราช โดยจารึกดังกล่าว มีความเกี่ยวข้องกับสุสานของกษัตริย์

¹⁴ ดูภาพแสดงเครื่องหมายประจำเผ่าอาหรับเบดูอิน ในภาคผนวก

¹⁵ เป็นเมืองโบราณตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ของทะเลสาบเดดซี

อาฮีรอม (Ahiram) ของอูโบล ซึ่ง เป็นเมืองสำคัญของชาวฟินิเซียนเมืองหนึ่ง จากหลักฐานที่ค้นพบ บ่งชี้ว่า อักษรเซมิติกนั้นถูกใช้อย่างแพร่หลายมาตั้งแต่ก่อนศตวรรษที่ 10 ก่อนคริสต์ศักราช

อักษรอาหรับโบราณที่เก่าแก่ที่สุดซึ่งถูกค้นพบ ได้แก่อักษรที่ใช้กันในแถบตอนเหนือ ของอียิปต์ในคาบสมุทรอาหรับ ที่ตำบลโตมาอ์ ฮิเจอร์ และอัลลูลา ซึ่งอักษรดังกล่าวมีพัฒนาการมาจาก อักษรมุนด์ของพวกมะอีนในอาหรับตอนใต้ที่พัฒนามาจากอักษรอูการิติก (Ugaritic) ของพวกฟินิเซียน

อักษรลิห์ยานิต (Lihyanite) มีรูปแบบใกล้เคียงกันกับอักษรมุนด์ และจะเขียน จากขวาไปซ้าย

อักษรซะมูดิก (Thamudic) เป็นอักษรที่พัฒนามาจากอักษรมุนด์เช่นเดียวกันแต่ จะมีระบบการเขียนและความสวยงามน้อยกว่าอักษรลิห์ยานิตโดยสังเกตได้จากรูปแบบการเขียนที่ไม่ แน่นนอน ซึ่งส่วนมากจะเขียนจากบนลงล่าง

อักษรซาเฟียติก (Safaitic) มีรูปแบบใกล้เคียงกันมากกับอักษรลิห์ยานิต แต่จะมี ระบบการเขียนที่แตกต่างกัน คือ ในบางครั้งจะเขียนจากขวาไปซ้ายและในบางครั้งจะเขียนจากซ้ายไป ขวา

โดยทั้งสามอักษรจะมีรูปแบบการเขียนอักษรเหมือนกัน คืออักษรตัวเดียวจะมี รูปแบบการเขียนหลายแบบ มีรูปแบบใส่เครื่องหมายของอักษรที่เป็นตัวสะกดของคำ แต่ไม่มีระบบ สระเสียงสั้น ยาว และไม่มีการใส่จุด เพื่อแยกอักษรที่เขียนเหมือนกันแต่ออกเสียงต่างกัน ดังเช่น อักษรอาหรับในปัจจุบัน อาทิ เป็นต้น

ครั้นในยุคที่อาณาจักรนาบาเทียนเรืองอำนาจและมีอิทธิพลครอบคลุมพื้นที่ คาบสมุทรอาหรับทั้งหมดทางตอนเหนือ ตัวอักษรอาหรับก็ได้พัฒนาไปใช้รูปแบบการเขียนของ ตัวอักษรนาบาเทียน ซึ่งพัฒนามาจากอักษรอาราเมอิก จากจารึกนัมมาระฮะฮู (Nemer)¹⁶ จะพบ รูปแบบการเชื่อมต่อของตัวอักษรในการเขียน ซึ่งจะต่างจากยุคแรกที่เขียนอักษรแยกจากกัน

ต่อมาใน ค.ศ. 512 อักษรอาหรับได้พัฒนารูปแบบอักษรต่อจากนาบาเทียนช่วงแรก ซึ่งอาจเรียกอักษรดังกล่าวได้ว่าอักษรนาบาเทียน ช่วงที่สอง และจากจารึกซะบัด (Zabad)¹⁷

¹⁶ จารึก Nemer ถูกค้นพบในป้อมโบราณของโรมัน ตั้งอยู่ใกล้กับเมืองดามัสกัส ทางทิศใต้เขตอัศเศาะฟา ประเทศซีเรีย ซึ่งจากจารึก ทราบว่าเป็นสุสานของกษัตริย์อิมรูลกอฮยซ์ บิน อัมร์ ของอาณาจักร อัลฮิเราะฮู ที่ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของคาบสมุทรอาหรับ โดยจารึกนี้ ถูกเขียนด้วยอักษรนาบาติก ระบุปี คริสต์ศักราช 328

¹⁷ จารึก Zabad ถูกค้นพบบนเนินเขาอัลมัสมาตีในเมืองซาบัด ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเมืองอาเลปโป ประเทศซีเรีย โดยจารึกนี้เขียนด้วยอักษรที่พัฒนามาจากอักษรนาบาติก ซึ่งมีลักษณะอักษรคล้ายคลึงกับอักษรอาหรับในยุคแรก ๆ ระบุปีคริสต์ศักราช 512 - 513

และเฮารอน (Hauran)¹⁸ จะพบว่ารูปแบบตัวอักษรที่ใช้เขียนมีลักษณะใกล้เคียงกับอักษรอาหรับปัจจุบันในระดับหนึ่ง แต่ถึงกระนั้นทั้งอักษรนาบาเทียนช่วงแรกและช่วงที่สองก็ยังไม่มีการพัฒนาด้านการใช้ตัวสะกดและการใส่จุดแต่อย่างใด โดยนักวิชาการส่วนใหญ่เห็นว่าในช่วงนี้มีพัฒนาการด้านรูปแบบตัวอักษอย่างกว้างขวาง แต่อย่างไรก็ตามยังไม่มีการค้นพบหลักฐานยืนยันความเห็นดังกล่าว หลังจากนั้นอักษรอาหรับก็ได้รับอิทธิพลจากอักษรซีเรอิก

ตั้งแต่ คริสต์ศตวรรษที่ 7 เป็นต้นมา อักษรอาหรับก็ได้ถูกพัฒนาเรื่อยมา โดยเริ่มจากการเปลี่ยนรูปแบบอักษรจากเดิมที่ใช้เฉพาะจารึกประวัติศาสตร์หรือเรื่องราวต่าง ๆ บนแผ่นหินมาเป็นอักษรหวัดที่ใช้สื่อสารระหว่างกันและได้เพิ่มเสียงที่ไม่มีในภาษาเซมิติกเหนืออีก 5 เสียง คือ

ซึ่งไม่เคยปรากฏในระบบของอักษรเซมิติกโบราณ และเริ่มใช้ระบบการเติมจุดเพื่อแยกอักษรที่มีลักษณะเหมือนกัน แต่อ่านออกเสียงต่างกัน อาทิ เป็นต้น แต่กระนั้นก็ยังไม่มีการใช้สัญลักษณ์ที่บ่งบอกตัวสะกด และการซ้ำอักษร จนกระทั่งปลายศตวรรษที่ 7 ได้เริ่มมีการใช้อักษร เป็นสัญลักษณ์แทนสระเสียงยาว และเครื่องหมาย “จุด” แทนสระเสียงสั้น ซึ่งจะคล้ายคลึงกับระบบการเขียนของภาษาซีเรอิกตะวันออก แต่อย่างไรก็ตามระบบการเขียนในแบบดังกล่าวถูกใช้เพียงระยะเวลาสั้น ๆ เท่านั้น

ต่อมาประมาณศตวรรษที่ 8 อบู อัลอัซวัต อัลดุอะลียฺ (‘Abū al-’Aswad al-Du’alīy) ได้วางระบบการใช้สัญลักษณ์แทนสระเสียงสั้นและการซ้ำเสียงในแต่ละอักษร (Tashdīd) ซึ่งระบบนี้ได้ถูกใช้เรื่อยมาจวบจนปัจจุบัน กล่าวคือ ท่านได้กำหนดให้อักษรอลีฟ ( ) แทนเสียง อะ โดยเขียนในแนวนอนบนตัวอักษร ( ) กำหนดให้อักษรยาล ( ) แทนเสียง อิ โดยเขียนกลับหลังล่างตัวอักษร ( ) กำหนดให้อักษรวาว ( ) แทนเสียง อุ โดยเขียนไว้บนตัวอักษร ( ) และกำหนดให้อักษรฮาล ( ) เป็นเครื่องหมายแทนตัวสะกด (ไม่ออกเสียง) โดยเขียนไว้บนตัวอักษร ( ) ส่วนสัญลักษณ์แทนการซ้ำเสียง ท่านได้ใช้ลายหยักตรงส่วนหัวอักษรสิน ( ) เป็นเครื่องหมายบ่งบอกถึงอักษรที่เป็นทั้งตัวสะกดและอ่านออกเสียง โดยจะเขียนไว้บนตัวอักษร ( ) ซึ่งวิธีการดังกล่าวคล้ายคลึงกับระบบการเขียนในภาษาซีเรอิกตะวันตก

แม้ว่าพัฒนาการด้านอักษรวีธีจะอยู่ในรูปแบบที่สมบูรณ์ แต่ในความเป็นจริงการเขียนในแบบที่กล่าวมาก็ยังไม่ใช้กันอย่างแพร่หลายในยุคนั้น ดังจะเห็นได้จากการบันทึกอัลกุรอานของเศาะหาบะฮ์หรืออัครสาวกของท่านศาสนทูตมุฮัมมัด ﷺ ที่ไม่ได้ใช้วิธีการเขียนตามที่ได้พัฒนาขึ้นมา

¹⁸ จารึก Hauran ถูกค้นพบที่จังหวัดเฮารอนทางตอนใต้ของเมืองดามัสกัส ประเทศซีเรีย โดยจารึกดังกล่าวถูกเขียนไว้บนแผ่นหินเหนือซุ้มประตูโบสถ์ มีเนื้อหาบอกถึงวัน เวลา และผู้สร้างโบสถ์ ระบุปี คริสต์ศักราช 468

ในการบันทึกคัมภีร์อัลกุรอาน ทั้งนี้เนื่องจากบรรดาเศาะฮาบะฮ์เห็นว่าการเพิ่มเครื่องหมายต่าง ๆ ลงในตัวบทของอัลกุรอานเป็นเรื่องไม่เหมาะสม ดังนั้นจึงทำให้อัลกุรอานที่ถูกบันทึกในยุคแรก ๆ นั้นปราศจากเครื่องหมายใด ๆ ที่บ่งบอกถึงวิธีการอ่าน นอกจากนี้ยังมีการเพิ่ม ตัด และเปลี่ยนอักษร รวมไปถึงการใช้อักษรที่มีเสียงใกล้เคียงมาเขียนแทนกัน ซึ่งแสดงถึงพัฒนาการด้านอักขรวิธี โดยผู้วิจัยขอเสนอตัวอย่างเป็นกรณี พร้อมเปรียบเทียบอักขรวิธีที่พัฒนาขึ้นโดยออบู อัลอัสวัต อัลดุอะลี (‘Abū al-ʿAswad al-Duʿālī) กับอักขรวิธีในอัลกุรอานฉบับปัจจุบัน ซึ่งยังคงรักษากอักขรวิธีในแบบดั้งเดิมเอาไว้ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงการเพิ่มอักษรยاء (ي) ในคำต่อไปนี้ สุเราะฮ์อัลฮัจญะฮ์ อายะฮ์ที่ 47 และ สุเราะฮ์อัลเกาะลัม อายะฮ์ที่ 6

อักขรวิธีของออบู อัลอัสวัต	อักขรวิธีในอัลกุรอาน
بِأَيْدٍ	بِأَيِّدٍ
بِأَيِّكُمْ	بِأَيِّكُمْ

ตารางที่ 2 แสดงการเพิ่มอักษรอลิฟ (أ) ในคำต่อไปนี้ สุเราะฮ์ อันนัมล อายะฮ์ที่ 21

อักขรวิธีของออบู อัลอัสวัต	อักขรวิธีในอัลกุรอาน
لَا ذِخْرَ لَهُ	لَا أَذِخْرَهُ

ตารางที่ 3 แสดงการเพิ่มอักษรراء (و) ในคำต่อไปนี้ สุเราะฮ์ อัลหัจร อายะฮ์ที่ 17

อักขรวิธีของออบู อัลอัสวัต	อักขรวิธีในอัลกุรอาน
جَزَاءُ الظَّالِمِينَ	جَزَاؤُ الظَّالِمِينَ

ตารางที่ 4 แสดงการตัดอักษรลิฟ (أ) ในหลายคำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

อักษรวิธีของอบู อัลอัสวัต	อักษรวิธีในอัลกุรอาน
الرَّحْمَانِ	الرَّحْمَنِ
السَّمَاوَاتِ	السَّمَوَاتِ
يُقَاتِلُونَكُمْ	يُقَاتِلُونَكُمْ
لِلْكَافِرِينَ	لِلْكَافِرِينَ
مِيثَاقِكُمْ	مِيثَاقِكُمْ
بِالظَّالِمِينَ	بِالظَّالِمِينَ
اسْتَطَاعُوا	اسْتَطَاعُوا
وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا	وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا
وَمَنْفَعٍ لِلنَّاسِ	وَمَنْفَعٍ لِلنَّاسِ
الْيَتَامَى	الْيَتَامَى
قَاتِلِينَ	قَاتِلِينَ

ตารางที่ 5 แสดงการใช้อักษรตัวอัมฟุดุหะฮุ (ت) แทนอักษรตัวอัมรูกุอะฮุ (ة) ตัวอย่างในบรรทัดแรก และการใช้อักษรที่มีเสียงใกล้เคียงกันมาเขียนแทน ตัวอย่างในบรรทัดที่ 2 แสดงการใช้อักษรศอด (ص) เขียนแทนอักษรซีน (س)

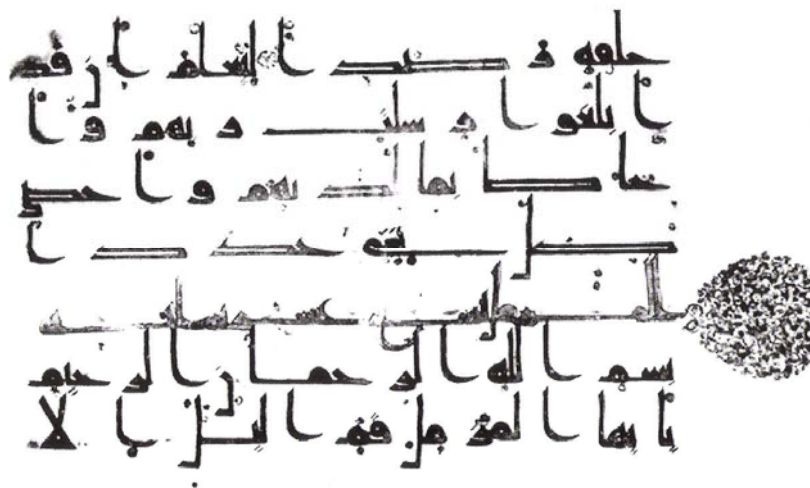
อักษรวิธีของอบู อัลอัซวัต	อักษรวิธีในอัลกุรอาน
<p>وَبِنِعْمَةِ اللَّهِ وَاللَّهُ يَقْبِضُ وَيَبْسُطُ</p>	<p>وَبِنِعْمَتِ اللَّهِ وَاللَّهُ يَقْبِضُ وَيَبْسُطُ</p>

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่ามีความคล้ายคลึงกันหลายคำที่ไม่ได้ถูกเขียนตามอักษรวิธีในแบบที่พัฒนาขึ้นมา ด้วยเหตุผลเพื่อให้เกียรติแก่นักบ่อนที่กรุงแรก(เศาะหาบะฮุ) ในแง่หนึ่ง แต่อีกแง่หนึ่งเป็นหลักฐานแสดงวิวัฒนาการด้านอักษรวิธีในภาษาอาหรับ

การบันทึกอัลกุรอานนอกจากจะเป็นหลักฐานที่แสดงถึงพัฒนาการด้านอักษรวิธีแล้วยังมีส่วนสำคัญในการพัฒนารูปแบบอักษรอาหรับ เดิมทีอายะฮ์ต่าง ๆ ของอัลกุรอานจะถูกบันทึกในสองรูปแบบด้วยกัน คือ การท่องจำ และการบันทึกตามวัสดุต่าง ๆ เช่น แผ่นหนัง กระจูด ทางอินทผลัม เศษภาชนะ แผ่นหิน และเศษไม้ ลักษณะหรือรูปแบบอักษรที่ใช้เขียนจึงถูกจำกัด ต่อมาสมัยอับบาสียะฮ์ ชาวอาหรับได้นำเข้ากระดาษจากตามัสกัสและได้ใช้กันอย่างแพร่หลายจนถึงยุคกลางและเปลี่ยนมาใช้กระดาษที่นำเข้ามาจากตะวันตก จึงได้เริ่มมีการบันทึกอัลกุรอานลงบนกระดาษ

เมื่อเริ่มมีการรวบรวมและบันทึกอัลกุรอานลงบนกระดาษ อักษรอาหรับแบบแรกที่ใช้เขียน คือ อักษรคูฟิค (Kufic) ซึ่งมีลักษณะเป็นเหลี่ยม โดยอักษรนี้ถูกกำหนดให้ใช้เป็นอักษรเฉพาะสำหรับบันทึกอายะฮ์อัลกุรอาน จนกระทั่งศตวรรษที่ 12 เมื่ออิสลามได้ขยายตัวออกไปยังดินแดนต่าง ๆ นักบันทึกอัลกุรอานจึงได้ประดิษฐ์อักษรอาหรับขึ้นอีกหลายรูปแบบซึ่งแต่ละแบบจะมีลายเส้นที่อ่อนช้อย สวยงาม แตกต่างกันไปตามจินตนาการของศิลปินหรือนักเขียน จนบางครั้งอาจเป็นรูปสัตว์คน และภาชนะ

ภาพที่ 7 อักษรคูฟิค

ที่มา: D.S. Margoliouth, 1905 : 219

ตัวอักษรประดิษฐ์ (Calligraphy) ได้กลายเป็นงานศิลปะที่สามารถใช้ได้ทุกแห่งอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะบนตัวอาคาร และเครื่องตกแต่ง เพราะอิสลามห้ามใช้ภาพสิ่งที่มีชีวิต ภายในแบบคูฟิคก็มีแบบพื้นเมืองอย่างที่เป็นตัวเอียงอย่างแบบเปอร์เซีย หรือแบบที่ใช้ในสเปนและแอฟริกา ตะวันออกเฉียงเหนือ จึงเกิดตัวอักษรแบบมัรียีขึ้น เมื่อชาวอาหรับรับเอาการผลิตกระดาษจากจีน ผ่านเอเชียกลางในศตวรรษที่ 8 มาใช้ พัฒนาการประดิษฐ์ตัวอักษรก็มีเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งการใช้กระดาษในงานเขียนประจำวัน โดยเฉพาะงานด้านอักษรศาสตร์ในศตวรรษที่ 12 มีการใช้กระดาษกันมาก ในที่สุดตัวอักษรคูฟิคซึ่งถือว่ามีไว้สำหรับเขียนคัมภีร์ถูกเลิก และได้มีการนำเอาอักษรใหม่ 3 แบบที่อิบนุมุกละฮฺรวบรวมไว้มาใช้เขียนกุรอานแทน คือ ตัวอักษรแบบนัสคฺ มุหักกอก และรียอฮานีเย่ ส่วนอีก 3 แบบที่เหลือเก็บไว้ใช้ในงานสำนักงาน การเขียนจดหมายและอื่น ๆ

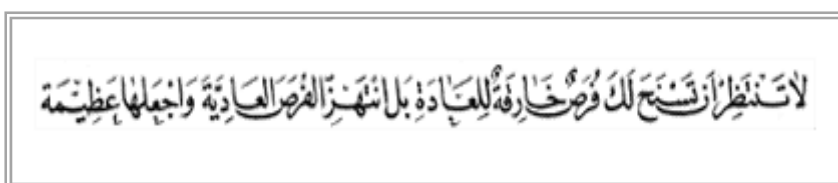
สำหรับตัวอักษร ที่ใช้เขียนในงานธุรกิจ การบริหาร การค้า วัฒนธรรม และวิทยาศาสตร์ รวมทั้งการตอบโต้จดหมาย เป็นตัวอักษร ทกแบบ ซึ่ง อิบนุมุกละฮฺ (Ibn Muqlah) ได้ประดิษฐ์ขึ้นในตอนต้นศตวรรษที่ 10 ใช้เป็นแบบสำหรับเขียนตัวอักษรประดิษฐ์ของอิสลามมาจนทุกวันนี้ โดยอักษรแต่ละแบบก็ได้พัฒนาไปอีกมาก คือ มีตัวอักษรแบบ นัสคฺ มุหักกอก รียอฮานีเย่ เตกิ รุกอะฮฺ ซุลูษ และมัรียี ซึ่งแต่ละรูปแบบมีลักษณะโดยสรุปดังต่อไปนี้

อักษรแบบนัสคฺ (Naskh) เป็นอักษรที่มีความงดงามที่สุดในบรรดาอักษรที่ใช้เขียนบันทึกประจำวันโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นแบบที่เหมาะสมกับการเขียนบนกระดาษมีลักษณะโค้งแบบ

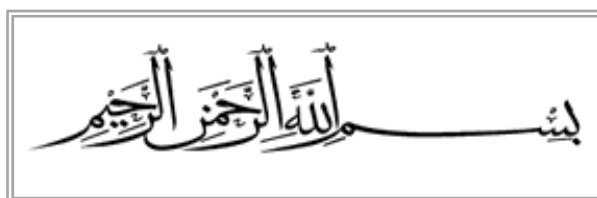
เรขาคณิต ไม่มีโครงสร้างที่ซับซ้อน และยังเขียนง่ายมีมาตรฐาน จังหวะช่องไฟและแบบอักษรยังสวยงามอีกด้วย ด้วยเหตุนี้มักคัดลอกจึงนิยมใช้อักษรนี้คัดลอกคัมภีร์ อัลกุรอานและตำราอื่น ๆ

ภาพที่ 8 อักษรแบบนัสค

อักษรแบบมุหักกอก (Muhaqqaq) เป็นชื่อเรียกตัวอักษรในยุคแรกที่มีลักษณะเป็นเหลี่ยมมนน้อยกว่า แบบคูฟิมิจังหวะช่องไฟงดงามและมีความประณีตในแบบเป็นลักษณะการเขียนที่มีรายละเอียดมากมายหลังจากการค้นพบวิธี ผลิตกระดาษในปี ค.ศ. 750 อักษรแบบมุหักกอกจึงได้รับความนิยมสูงขึ้น เพราะสามารถเขียนรายละเอียดสะดวกขึ้นในระหว่างสมัยเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ได้มีการดัดแปลงรูปแบบมุหักกอกให้มีส่วนโค้งมากขึ้น ซึ่งได้พัฒนาตามกฎเกณฑ์ของอิบนิ มุกละฮุ แต่ยังคงรักษารูปแบบของรายละเอียดเดิมอยู่ ลักษณะสำคัญอีกอย่างคือ เป็นอักษรที่มีส่วนเส้นตั้งยาว และแทบจะไม่มีเส้นล่ำไ้บรรทัด อิบนุ อัลเบาบได้พัฒนาการเขียนอักษรมุหักกอกได้แบบที่สมบูรณ์ที่สุด ซึ่งมีลักษณะเส้นโค้งถ่างต้นและเพิ่มความสูงของเส้นแนวตั้งมากขึ้น และแบบอักษรที่ได้รับความนิยมถึงสี่ศตวรรษที่ใช้คัดลอกอัลกุรอาน โดยเฉพาะกลุ่มอิสลามซีกตะวันออกระหว่างศตวรรษที่ 13 และ 14 อียิปต์ในสมัยราชวงศ์มัมลุก (Mamlūk) ในอิรักและเปอร์เซีย ในราชวงศ์โมกุล

ภาพที่ 9 อักษรแบบมุหักกอก

อักษรแบบร็อยหานี (Rayhānī) เป็นรูปแบบอักษรที่พัฒนาและผสมผสานระหว่างแบบนัสค (Naskh) และแบบซุลูซ (Thuluth) และมีลักษณะใกล้เคียงกับแบบมุหักกอก

(Muḥaqqaq) แต่มีลักษณะเส้นเล็ก ขอบบางกว่า ซึ่งนิยมจารึกด้วยปากกา ปากตัดขนาดกว้าง ครึ่งหนึ่งของแบบมุหัทก็อก สันนิษฐานว่าอาจมาจากชื่อของผู้ประดิษฐ์แบบอักษรคนแรก คือ อลี อิบน์ อุบัยดะฮฺ อัลร็อยหานีย์ ('Alīy 'Ibn 'Ubaydah al-Rayḥānīy) แต่อัลกูรออันที่ตัดลอกด้วยอักษรแบบร็อยหานีย์ ที่สวยงามที่สุด ซึ่งยังคงอยู่ในปัจจุบันนั้น จารึกโดยลายมือของยากูต อัลมุสตะอูคีมีย์

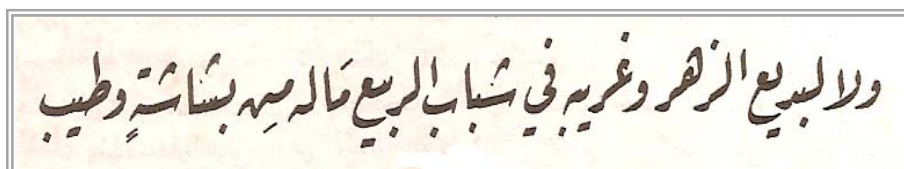
ภาพที่ 10 อักษรแบบร็อยหานีย์

อักษรแบบเตากี (Tawqīy) เป็นแบบอักษรที่พัฒนามาจากลายมือของสุลต่านแห่งราชวงศ์อับบาซียะฮฺ มีลักษณะใกล้เคียงกับอักษรในแบบซุลูซ (Thuluth) แต่มีเส้นหนาโค้งมากกว่า และให้ความรู้สึกหนักแน่นกว่า บางครั้งจึงนิยมใช้ประดับส่วนสำคัญของอัลกูรออัน อักษรแบบเตากีได้พัฒนาสมบูรณ์แบบในปลายศตวรรษ 11 โดยอิบนุ อัลกอเล็ม ('Ibn al-Qāsim) ซึ่งเป็นศิษย์ของอิบนุ อัลบาวาบ ('Ibn al-Bawwab) ระหว่างปลายศตวรรษ 15 เตากีเป็นแบบที่นิยมแพร่หลายกันมากในตุรกี และได้พัฒนาแบบเกิดความหลากหลายมากที่สุดในประเทศนี้ แต่ไม่ได้รับความนิยมในหมู่ชาวอาหรับ

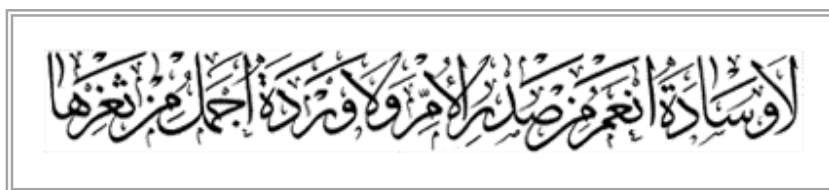
อักษรแบบรูกอะฮฺ (Ruq'ah) ซึ่งเป็นแบบแยกย่อยมาจากแบบนัสค์และซุลูซ ลักษณะรูปทรงค่อนข้างไปทางเรขาคณิตและจะเล่นตัวทิศทางส่วนปลายของอักษรใกล้เคียงกับแบบซุลูซมาก เป็นตัวหนังสือที่ใช้เป็นสื่อในชีวิตประจำวัน นิยมกันมากในกลุ่มนักประดิษฐ์อักษรชาวออตโตมาน (Ottoman) พัฒนาสมบูรณ์แบบโดย ชัยคฺ หะมะดูลลอฮฺ อัลอะมาสียฺ (Shaykh Ḥamadullah al-'Amāsīy) และได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย ปัจจุบันกลายเป็นแบบอักษรที่ชาวอาหรับนิยมเขียนในชีวิตประจำวันมากที่สุด

ภาพที่ 11 อักษรแบบรูกอะฮฺ

อักษรแบบซุลูซ (Thuluth) มีลักษณะแข็ง นิ่ง ขาดลีลาการเคลื่อนไหว ใช้สำหรับการประดับตกแต่ง ทั้งในตำราและจารึกบนวัสดุอื่น ๆ แบบซุลูซที่ในการประดับตกแต่งได้รับการพัฒนาโดยอิบน์ อัลเบาบ และยากูต เป็นรูปแบบอักษรที่นิยมใช้ตกแต่งคัมภีร์อัลกุรอาน และคัมภีร์ทางศาสนาโดยจะใช้ตกแต่งหัวเรื่อง ชื่อบท และส่วนประดับอื่น ๆ แต่ไม่นิยมใช้อักษรซุลูซลอกทั้งหมด เนื่องจากยากต่อการเขียนและใช้เวลานาน

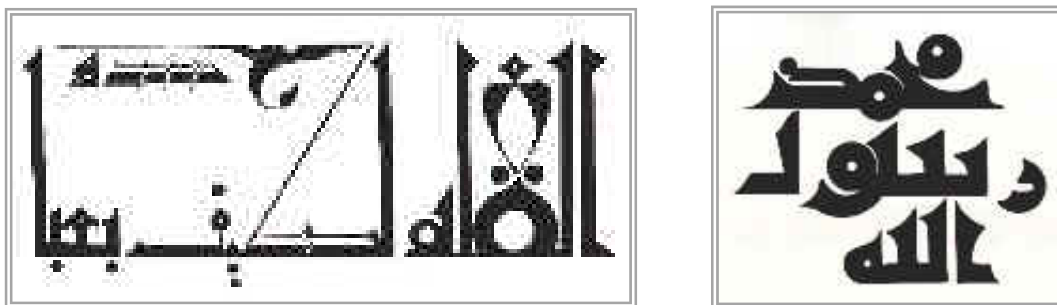
ภาพที่ 12 อักษรแบบซุลูซ

อักษรแบบมัรบีบี หรืออันดะลุซียี (Maghrībīy or 'Andalūsīy)¹⁹ ได้กล่าวถึงแบบตัวอักษรแบบโค้ง แบบต่าง ๆ มาแล้ว ทั้งหมดล้วนแต่เป็นแบบที่พัฒนาในประเทศมุสลิมซีกตะวันตก ซึ่งในขณะนั้น จีนนิยมแบบอักษรคูฟิคแบบต่าง ๆ ซึ่งมีลักษณะเส้นตรง ทั้งแนวตั้งและแนวนอนทำให้เกิดเป็นมุมสัน และให้ความรู้สึกสงบนิ่ง ข้อเสียของคูฟิค คือต้องบรรจงเขียนไม่คล่องแคล่วที่จะเขียนเพื่อเป็นสื่อการเขียนประจำวัน ดังนั้นอักษรแบบคูฟิค จึงมีผู้พยายามดัดแปลง ปรับปรุงให้มีลักษณะโค้ง เพื่อสะดวกในการให้แพร่หลายในประเทศมุสลิมซีกตะวันตก ด้วยเหตุนี้เองจึงเกิดเป็นแบบอักษรที่มีลักษณะเส้นโค้ง เรียกว่า มัรบีบี (Maghrībīy) ซึ่งหมายถึงตะวันตก ภายหลังได้แพร่หลายสู่ประเทศต่าง ๆ ทางตะวันออกเฉียงเหนือของแอฟริกา และสเปน ลักษณะที่สังเกตได้ง่ายคือ มุมของอักษรที่มีลักษณะมน ส่วนหางของตัวอักษรที่ลากลงล่าง มีส่วนโค้งลึกรตอักษรบรรทัดล่างมีลักษณะการลากเส้นค่อนข้างอิสระ เส้นอักษรแนวตั้งส่วนปลายบนโค้งไปทางซ้ายเล็กน้อย นับว่าเป็นแบบอักษรโค้งซีกตะวันตก ซึ่งมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์อีกแบบหนึ่ง ซึ่งแตกต่างจากแบบตะวันออกดังที่กล่าวมาแล้ว (ดลมนรจนี บากา และคณะ, 2529 : 35)

¹⁹ พัฒนาจากอักษรคูฟิค ประมาณศตวรรษที่ 10 ในเมืองกัยเราะวาน (Qairawān) ประเทศตูนิเซีย ด้วยเหตุนี้บางครั้งจึงเรียกว่า แบบกัยเราะวานี (Qairawānīy)

ภาพที่ 13 อักษรแบบมัฆรีบี (ภาพขวา) อักษรแบบอันตะลูซี (ภาพซ้าย)

อักษรแบบฟารีซี (Fārisī) มีการพัฒนาตัวอักษรแบบนี้สละสลึง เป็นอักษรที่มีรูปแบบสวยที่สุด มีลายเส้นอ่อนช้อย ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงได้รับความนิยมจากศิลปิน เนื่องจากสามารถทำให้ศิลปินจินตนาการถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก ผ่านตัวอักษรออกมาเป็นภาพต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่ จนบางครั้งปรากฏเป็นภาพคน สัตว์ และสิ่งของ โดยเป็นแบบที่ใช้กันมากในข้อความที่เป็นภาษาเปอร์เซีย ซึ่งเอาตัวอักษรอาหรับไปใช้ในภาษาของตน และได้สร้างแบบอย่างการเขียนของตนขึ้นและยังคงใช้อยู่จวบจนปัจจุบัน

ภาพที่ 14 อักษรแบบฟารีซี

อักษรแบบตุฆรอฮ์ หรือ ตุฆรอ (Tughra) เป็นอักษรที่มีรูปแบบเฉพาะมีลักษณะผสมระหว่างแบบตีวานีย์ กับแบบฆุซุซ ซึ่งรูปแบบในการเขียนได้พัฒนามาจากรอยกำปั้นของสุลต่านตีมุริตแห่งราชวงศ์มองโกลในศาสน์ประกาศสงครามที่ส่งถึงสุลต่านบายะซีต แห่งราชวงศ์ออตโตมาน ต่อมาถูกพัฒนาจนกลายเป็นตราประจำราชสำนักของสุลต่านใช้ประทับพระราชโองการ หรือเหรียญกษาปณ์ สำหรับคำว่าตุฆรอ มาจากภาษาตาร์ตาร์ที่ใช้เรียกสุลต่าน โดยผู้ที่นำคำนี้มาใช้เป็นคนแรก คือ สุลต่านมูรอด ที่ 1 (Murād I) แห่งราชวงศ์ออตโตมาน